

מדינת ישראל - קידוש השם הגדול

הרב מרדכי גרינברג, נשיא ישיבת כרם ביבנה

לכבודו של ידידי, הרב יונה דברת שליט"א, שבבואי לישיבת
כרם ביבנה בימי נעוריי היווה עבורי דוגמה להתמדה, יראת
שמים ומידות טובות.

וְקִדְשֵׁתִי אֶת שְׁמִי הַגָּדוֹל הַמְּחַלֵּל בְּגוֹיִם אֲשֶׁר חָלְלֵתֶם בְּתוֹכָם
וְיִדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי ה'... וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם מִן הַגּוֹיִם וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם
מִכָּל הָאָרְצוֹת וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל אֶדְמַתְכֶם: (יחזקאל לו, כג-כד)

ה. גאולה ותשובה
ו. תבוא הישועה מכל מקום
ז. הגאולה בתקופתנו

א. ניסים לשאינם מאמינים?
ב. למה יאמרו בגוים
ג. הגלות - חילול השם
ד. קיבוץ גלויות - קידוש השם

א. ניסים לשאינם מאמינים?

זה עשרות שנים שקיים ויכוח נוקב בין ההולכים אחר תורתם של הרב קוק זצ"ל
ושאר גדולי ישראל שראו בפעילות התנועה הציונית מהלך אלוקי לקידום הגאולה,
לבין ה'חרדים' ("כלומר, מי שהוא חושב את עצמו שהוא שייך למחנה זה שקוראים לו 'חרדים'". הרב קוק,
מאמרי הראיה עמ' 76). השאלה היא כיצד לראות את המציאות המשתנה מאז החלה
הציונות לעשות את דרכה.

תשובה אופיינית מצאנו בדברי הרב מבריסק זצ"ל, כשנשאל איך יתכן שנעשו
ניסים בהקמת המדינה, במלחמות השונות ובעצם קיומה, לאנשים שאינם שומרי
מצוות, והרי "רחמנא לא עביד ניסא לשקרא" (ראה ברכות נח, א. וכ"כ הרשב"א בתשובותיו
ח"ד סי' רצו "שאינן הקב"ה עושה נס ע"י הרשעים"). את השאלה הציע לפניו הרב שלמה לורנץ
שהיה שנים רבות חבר כנסת מטעם אגודת ישראל. הוא סיפר לרב שברחוב החרדי

מדברים על כך שאחרי כל הניסים הנראים לעין-כל, כנראה שהציונים צדקו, או לחילופין אולי הרבי מסאטמר צודק שהכל מעשה שטן. וזאת הייתה תשובתו של הרב מבריסק:

"אי אפשר, ואף אסור לומר שהניסים נעשו למקימי המדינה שאינם מאמינים בה', אלו אינם ראויים שיעשו להם ניסים. מאידך, אסור גם לומר כי זהו מעשה שטן, שהרי השטן אינו אלא אחד מן המלאכים, הפועל רק בשליחותו של הקדוש ברוך הוא. האמת היא שהניסים נעשו לשארית הפליטה - לומדי התורה ושומרי המצוות, כדי שיתקיים הכתוב 'לא תשכח מפי זרעו' (דברים לא, כא), והם יוכלו למסור את התורה הלאה, ועל ידם תתקיים התורה בכלל ישראל" (במחיצתם, הרב שלמה לורנץ, עמ' 180).

טרם נעסוק בעצם העניין, נציין שלכאורה טענה זו מופרכת ממאמר חז"ל. בספר מלכים מסופר על רעב כבד שהיה בא"י בזמן מלכות אחאב. המקרא מספר שאחאב רצה להרוג את הנביא אלישע בטענה שאינו מבקש רחמים על עם ישראל. כשהגיע עם שלישו לבית הנביא, אמר לו הנביא "שמעו דבר ה', כה אמר ה' כעת מחר סאה סולת בשקל, וסאתים שעורים בשקל בשער שומרון. ויען השליש אשר למלך נשען על ידו את איש האלקים, ויאמר, הנה ה' עושה ארובות בשמים, היהיה כדבר הזה. ויאמר הנכה רואה בעיניך ומשם לא תאכל" (מל"ב ז, א-ב). סוף דבר, ארבעת המצורעים גילו שמחנה ארם נס על נפשו ושלחו לספר למלך, "ויצא העם ויבוזו את מחנה ארם, ויהי סאה סולת בשקל וסאתים שעורים בשקל, כדבר ה'. והמלך הפקיד את השליש אשר נשען על ידו על השער, וירמסוהו העם בשער וימות, כאשר דיבר איש האלקים אשר דיבר ברדת המלך אליו" (שם ח, טז-יז).

והנה, כל תינוק של בית רבן יאמר שסיבת העונש שנענש השליש נעוצה בחוסר האמונה שגילה כלפי דברי הנביא, ובדברי הרהב שהשמיע "שהכחיש ביכולת ה', שאמר 'והנה ה' עושה ארובות בשמים'. וכי יד ה' תקצר?" (מלבי"ם שם)

אמנם לחז"ל מבט אחר בסוגיא זו. בספר חרדים הובא מדרש מכת"י, והביאו גם הרב כשר בספרו 'תורה שלמה' (בראשית ז, יא), וז"ל: "אמר ר' יהודה הלוי בר שלום, הנה ה' עושה ארובות בשמים, אמר להם: לדור הזה הרשע, שמעשיהם דומים לדור המבול שכתוב בהם 'וארובות השמים נפתחו', והוא עושה ניסים?! א"ל הקב"ה: את למד קטגוריה על בניי? ויאמר לו הנך רואה בעיניך. מה עלתה לו? וירמסוהו העם ומת". אם כן, לא בחוסר אמונה לקה השליש, אלא, כמעט היינו אומרים, ב'עודף יראת שמים' לקה, שמרוב צדקותו היה סבור שאין הקב"ה עושה ניסים לרשעים, ברם הקב"ה אינו אוהב כשמקטרגים על בניו ואומרים שאינם ראויים לניסים.

ב. למה יאמרו בגויים

פעמים אחדות עולה במקרא הטיעון "למה יאמרו הגויים", טיעון שמגמתו להציל את ישראל מגזירת כליה ושמד. בפעם הראשונה הוזכר טיעון זה בחטא העגל: "למה יאמרו מצרים לאמר ברעה הוציאם" וכו' (שמות לב, יא-יב). טיעון זה נשנה בחטא המרגלים: "ואמרו הגוים אשר שמעו את שמעך לאמר, מבלתי יכולת ה' להביא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע להם וישחטם במדבר" (במדבר יד, טו-טז). והקב"ה הסכים עמו: "ויאמר ה' סלחתי כדברך" (שם שם כ), ופירש רש"י: "בשביל מה שאמרת פן יאמרו".

טיעון זה חוזר גם בספרי הנביאים. בפרשת העי, לאחר המפלה, נופל יהושע על פניו ואומר: "אהה ה' אלקים, למה העברת את העם הזה וכו'. בי ה' מה אומר אחרי אשר הפך ישראל עורף לפני אויביו, וישמעו הכנעני וכל יושבי הארץ ונסבו עלינו והכריתו את שמינו מן הארץ, ומה תעשה לשמך הגדול" (יהושע ז, ז-ט).

ומצינו שאף הקב"ה עצמו משתמש בטענה זו: "אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש זכרם, לולי כעס אויב אגור, פן ינכרו צרימו, פן יאמרו ידינו רמה ולא ה' פעל כל זאת" (דברים לב, כו-כז).

והדבר תמוה, האין לישראל כל זכות להינצל מגזרת שמד, ורק החשש מתגובת אומות העולם הוא אשר מצילים מאבדון?

הרמב"ן בפירושו לתורה נזקק לסוגיא זו, והסביר שאין הכוונה שתמו זכויותיהם של ישראל ורק החשש מ"מה יאמרו" מצילים מכיליון, אלא שהכתוב בא לספר שבחם ומעלתם של ישראל, שבלעדיהם אין מקום לכבודו של הקב"ה בעולם. וז"ל הרמב"ן: "ולכך הזכיר משה בתפילתו 'ואמרו הגויים אשר שמעו את שמעך לאמר' וגו', והשם יתברך הודה לו בזה, 'ויאמר ה' סלחתי כדברך'. והטעם בטענה זו איננו כרוצה להראות כוחו בין שונאיו, כי כל הגויים כאין נגדו, מאפס ותוהו נחשבו לו, אבל השם ברא את האדם בתחתונים שיכיר את בוראו ויודה לשמו, ושם הרשות בידו להרע או להיטיב. וכאשר חטאו ברצונם וכפרו בו כולם, לא נשאר רק העם הזה לשמו, ופרסם בהם באותות ובמופתים כי הוא אלהי האלהים ואדוני האדונים, ונודע בזה לכל העמים. והנה, אם ישוב ויאבד זכרם, ישכחו העמים את אותותיו ואת מעשיו, ולא יסופר עוד בהם... והנה תהיה כוונת הבריאה באדם בטלה לגמרי, **שלא יישאר בהם יודע את בוראו, רק מכעים לפניו**, ועל כן ראוי מדין הרצון שהיה בבריאת העולם שיהי רצון מלפניו להקים לו להם כל הימים, כי הם הקרובים אליו והיודעים אותו מכל העמים... וכבר רמזתי בבריאת האדם סוד נשגב ונעלם, צריך ממנו שנהיה לו לעם והוא יהיה לנו לאלקים, כענין שנאמר "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו" (רמב"ן דברים לב, כו).

הטענה "מה יאמרו הגוים", אינה החשש שהגוים יטפלו על רבש"ע דברי שקר כאילו אין בכוחו להושיע את ישראל ולממש את הבטחותיו, אלא החשש הוא שאם עם ישראל יכחד מן העולם לא יהיה מי שידריך את האנושות, והרצון האלוקי שהיה בבריאת העולם לא ימומש, ואז "תהיה כוונת הבריאה באדם בטלה לגמרי, שלא יישאר בהם יודע את בוראו רק מכעים לפניו". והרי זאת הייתה מטרת בחירת אברהם כאבי האומה, כשנאמר לו "ונברכו בך כל משפחות האדמה" (בראשית יב, ג). ופירש רש"י: "יש אגדות הרבה, וזה פשוטו 'אדם אומר לבנו תהא כאברהם'. וכן כל 'ונברכו בך' שבמקרא. וזה מוכיח 'בך יברך' ישראל לאמר ישימך אלקים כאפרים וכמנשה' (שם מח, כ). עם ישראל הוא אפוא המודל לחיקוי, וכך יהיה לעתיד לבוא, כשינהרו כל הגוים אל הר ה' ויאמרו "לכו ונעלה אל הר ה' אל בית אלקי יעקב ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו, כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" (ישעיה ב, ג). אם חלילה יושמד עם ישראל - כל כוונת הבריאה בטלה.

וזה הסוד שרמז עליו הרמב"ן בסיום דבריו, והוא במקרא "אני ה' אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכני בתוכם" (שמות כט, מז). וכתב שם הרמב"ן: "ואם כן יש בעניין סוד גדול, כי כפי פשט הדבר השכינה בישראל צורך הדיוט ולא צורך גבוה, (היינו, לקבל עבודתם ברצון ולשמוע תפילתם - ספורנו שם). אבל הוא כעניין שנאמר 'ישראל אשר בך אתפאר' (ישעיה מט, ג), ואמר יהושע 'ומה תעשה לשמך הגדול' (יהושע ז, ט). ופסוקים רבים באו כן: 'אזה למושב לו' (תהלים קלב, יג), 'פה אשב כי איויתה' (שם שם יד)". ופירשו תלמידי המקובלים: כי לפי הפשט היה נראה כי השכינה בישראל צורך הדיוט היא, אבל על דרך הסוד אינו כן, אלא צורך גבוה, כעניין שנאמר 'ישראל אשר בך אתפאר', ואמר יהושע 'ומה תעשה לשמך הגדול', כלומר, אם יכריתו האויבים את שמנו [הצרה] שלך גדולה משלנו, שאם אין אנו כאן אין אני כאן (היינו לשון סגי נהור "אם אין אנו כאן, אין אתה כאן", הערות הרב שוועל שם [או שאיני הוא כינוי לרבש"ע]).

בהעדרנו מן העולם, צרותיו של רבש"ע גדולות משלנו, שהרי אף הוא לא יהיה בעולם, שכן כך סידר רבש"ע את עולמו, שרק ע"י ישראל יוכל להתגלות בעולמו. וזהו שאמרו חז"ל על הפסוק "אתם עדי נאום ה' ואני אל" - "אם אתם עדי אני אלקים, ואם אין אתם עדי - כביכול אינני אלקים" (ילק"ש ישעיהו מג, יב), ודבר זה סותר את מגמת הבריאה.

כיהודה ועוד לקרא, מן הראוי להביא ניסוח מודרני של דברי הרמב"ן. אחד מסופרי השמאל התרעם על מה שכתבה המשוררת שבועיים לפני מלחמת ששת הימים, בשיר המפורסם 'ירושלים של זהב', שבעיר העתיקה "ככר השוק ריקה", ושאל, מדוע ככר השוק ריקה, האם הערבים אינם באים לקנות ירקות בשוק? וזו הייתה תשובתה:

"ימים רבים אחר כך, קפץ עלי רוגזו של עמוס עוז בשל השורות הללו. אבל עשרים שנה הן זמן מספיק לצנן את הראש. ועכשיו בראש צונן ואחר מחשבות הרבה, רצוני לומר קבל עם ועדה את הדברים האלה:

אכן ואכן / בעיני / ירושלים, שאין בה יהודים / היא עיר אבלה ושוממת //

יתרה מזו: ארץ ישראל / כשהיא ריקה מיהודים / היא ישימון בעיני //

ועוד: כל העולם הזה כולו / אם הוא חס וחלילה / ריק מיהודים / הוא בעיני /
חור שחור ביקום //

(כתבי שבתי בן דב ח"ג עמ' 587).

מציאותם של ישראל בעולם היא מציאות כבוד ה' בעולם - "ואולם חי אני וימלא כבוד ה' את כל הארץ" (במדבר יד, כא), אלו ישראל שנקראו כבוד ה', שנאמר "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתי" (פסיקתא זוטרטא שלח קז).

רק עם ישראל קיבל על עצמו משימה זו לגלות את שם השם בעולם. ולו יצויר שאנו לא נהיה כאן, אף הוא לא יהיה כאן, ומכאן האינטרס האלקי לשמור עלינו בעולם הזה, וזו הייתה טענתו של יהושע "ומה תעשה לשמך הגדול"?

איתא בירושלמי (ירושלמי תענית פ"ב ה"ו): "ריש לקיש בשם ר' ינאי, שיתף הקב"ה שמו הגדול בישראל. [משל] למלך שהיה לו מפתח של פלטרין קטנה, אמר המלך אם אני מניחה כמות שהיא, אבודה היא, אלא הריני עושה לה שלשלת, שאם אבדה, השלשת תהא מוכחת עליה. כך אמר הקב"ה, אם מניח אני את ישראל כמות שהם, נבלעין הן בין הגוים, אלא הרי אני משתף שמי הגדול בהם והן חיים, מה טעמא? וישמעו הכנעני וכל יושבי הארץ ונסבו עלינו והכריתו את שמנו מן הארץ, ומה תעשה לשמך הגדול, שהוא משותף בנו. ומפרש המהר"ל, שהמשל מדגיש שלמרות שאין למפתח ערך עצמי מ"מ ערכו רב, משום שאין אפשרות להיכנס לארמון בלעדיו, וישראל הם המפתח שדרכם נכנס רבש"ע לפלטרין, "ואם אין ישראל, הרי דומה לפלטרין שהוא סגור, וכאשר הפלטרין סגור אין הפלטרין משמש כלום וכו'. וכך אם אין ישראל אין הפלטרין שהוא העולם משמש כלום והוא סגור, וכאילו אין שם פלטרין עליו כלל, ולפיכך נקרא ישראל מפתח קטנה, שהם אומה קטנה, והם המפתח של הפלטרין הגדולה" (נצח ישראל פ"י).

כ"כ גם הבית הלוי, בדרשותיו, והאריך בעניין ההבטחה האלוקית ליעקב, "אנכי ארד עמך, ואנכי אעלך גם עלה" (בראשית מו, ג): "דכאן באה לו ההבטחה הגדולה שבכל ההבטחות, שיהיה נקרא שמו על ישראל. והכוונה בזה, דלעולם לא יפרסם שם כבודו בעולם על ידי מעשה היוצא חוץ מדרך הטבע, רק באמצעות צורך ישועתן של ישראל, ועל ידי ישועת ישראל יתפרסם שם כבודו בכל העולם. ובכל מעשה שיהיו ישראל בשפלות חלילה, ממילא יהיה גם כבודו בהסתתר ובהעלם. וזה

שאמר לו "אנכי ארד עמך מצרימה", בכל זמן שאתה תהיה בירידה גם כבודי אינו נגלה בעולם. וזהו שנקרא בדרך משל שירד עמו מצרימה, על דרך מאמר הכתוב "עמו אנכי בצרה", "ואנכי אעלך גם עלה", כשאהיה מעלה אותך אז על ידי עלייתך יתפרסם גם שמי בכל הגויים, ויהיה עלייה לכבודי. וזהו גם כן כוונת חז"ל שאמרו שהקב"ה שיתף שמו בישראל, ונתנו משל על זה, למפתח שחשש בעליו שלא יהיה נאבד וקשר לו שרשרת, כך הקב"ה שיתף שמו עם ישראל שלא יהיו נאבדים חלילה. והכוונה דפרסום שם כבודו שיתף שיהיה רק על ידי ישועתן של ישראל, וזה ביטחון גמור שלא יאבדו ח"ו" (בית הלוי עה"ת פרשת ויגש).

וזה סוד "גלות השכינה" שדברו חז"ל, שכל זמן שישראל בגלות אף שכינה בגלות, שהרי שמו בתוכינו, וכשאנו בגלות ובצרות והגויים מלגלים 'איה אלהיכם', יש בזה חילול השם, וכאילו אף הוא בגלות. וכשאנו מתפללים על הישועה, אנו מתכוונים גם על ישועתו של הקב"ה מתוך הגלות. "אגילה בישועתך" (תהלים ט, טו) אין הכוונה רק שאשמח בישועה שהושעת אותי, אלא שאגיל בישועה שלך, שאף אתה נושעת. "אמר ר"ע, אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו: 'מפני עמך אשר פדית לך ממצרים גוים ואלוקיו' (שמ"ב ז, כג), כביכול אמרו ישראל לפני הקב"ה עצמך פדית" (מכילתא פרשה יד). וכך גם פירושם של ביטויים כמו "אראהו בישועתי" (שם צא, טז), "יגל לבי בישועתך" (שם יג, ו) וכדומה, שבכולן אין הכוונה רק שאתה הושעת אותי, אלא אני שמח בישועה שאתה כביכול נושעת. "אמר ר' אבהו, זה אחד מן המקראות הקשין, שישועתן של ישראל היא ישועתו של הקב"ה - "הנה מלכך יבוא לך, צדיק ונושע הוא" (זכריה ט, ט). צדיק ומושיע אין כתיב כאן, אלא 'צדיק ונושע', שלך ושלנו הגאולה" (ילק"ש זכריה תקעז).

"ואומר אעלה אתכם מעוני מצרים אל ארץ הכנעני וגו'" (שמות ג, יז). "אמור להם, כמו שאמרתי ליעקב אביהם כן אעשה. ומה אמר לו, 'ואנכי אעלך גם עלה' (בראשית מז, ד) וכו' (שמו"ר פ"ג יא). ועי' תורה שלמה שם בהערה רכב: "בפסיקתא רבתי הוצאת רמא"ש בהוספה פ"ב דף קצו. ומפרש שם ב'מאיר עין': דבר קשה, כלומר שהיא כאילו כתוב 'אֶעֱלֶה אֶתְכֶם' (הא' [של אעלה] בסגול, והא' של אתכם בחיריק ות' דגושה. כלומר, לא בפועל יוצא שאני אעלה אתכם, אלא אני אעלה אתכם, כלומר, עמכם). ועי' ירושלמי סוכה פ"ד ה"ג. ומדרש שמואל פ"ד. וראה ויק"ר פ"ט ג: זה אחד מן המקראות הקשין שישועתו של הקב"ה ישועתן של ישראל. וראה לקמן פ"ו ו' והוצאתי אתכם', שהבאתי שם מאמר מפיוטי הקליר להושענות: 'מֵאֲמֵר וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם. נִקְוֵב וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם', ומקודם לזה כתב: 'כִּפְנֵי מְשׁוֹרְרֵת וַיִּוֹשַׁע. לְגוֹחָה מְצִינָת וַיִּוֹשַׁע', ודרש זה מוזכר במדרש במד"ר פ"ב ב, 'ויושע כתיב, כביכול ישראל נגאלים וכאילו הוא נגאל'. וכן דורש 'והוצאתי אתכם', שהושיע כביכול את עצמו. (ועי' בסידור 'אוצר התפילות' בהושענא 'כהושעת אלים בלוד עמד').

ובזה ביאר ר' חיים מוולוז'ין בספר "נפש החיים", את דברי המשנה בר"ה. "והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל", וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה? אלא בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה ומכוונים ליבם לאביהם שבשמים היו מתגברים", ופירש שם, שאין הכוונה לפעולה הפיזית של הרמת העיניים כלפי מעלה, אלא "שלא הייתה צעקת תפילתם לפני השי"ת על צערם, אלא רק על חילול שם אביהם שבשמים ית"ש" (נפה"ח ח"ב יא).

מסיבה זו נפסקה הלכה שאין אומרים י"ג מדות ביחיד, משום שהוא דבר שבקדושה (או"ח סי' תקסה). וכבר תמה הטור מהו הדבר שבקדושה בי"ג מדות, ומדוע יש לאומרו דווקא בעשרה? ולהנ"ל מובן, הרי משה לא ביקש מחילה מצד התשובה שעשו, שהרי בהיותו על ההר ומבקש רחמים על ישראל, עדיין העם רוקדים למטה סביב העגל, ואעפ"כ ניחם ה' על הרעה, והיינו מצד טענתו של משה "למה יאמרו מצרים", טענה זו אינה מתחשבת במעמדו המוסרי של ישראל, אלא באה מצד צרכיו של הקב"ה, מצד קידוש השם, וע"כ מתחייבת הסליחה גם בעודם חוטאים. לעומת זאת כשיחיד מבקש שלא ייענש, אינו יכול לטעון שה' הוא ארך אפיים וכו', ורק מצד התשובה יכול לתבוע מחילה, וע"כ אין מקום ליחיד להזכיר י"ג מדות, שאינו יכול לתבוע מחילה מכוחן. (ר' מאמרו של הרב ישראל עמנואל יעקובוביץ צ"ל, מי שהיה רבה של בריטניה, בספר הזכרון להרב יוסף דב סולוביצ'יק צ"ל).

יסוד זה של כבוד ה' וחילול השם אמור להטריד אותנו ביותר, שהרי לכך נוצרנו - "עם זה יצרתי לי תהילתו יספרו" (ישעיהו מג, כא), "ולכבודי בראתיו" (שם מג, ז), וזה שאמר יהושע "ומה תעשה לשמך הגדול", ומה שאמר משה "למה יאמרו מצרים" וכו'. וזה גם המפתח להבנת המתרחש בתקופתנו זו.

ג. הגלות - חילול השם

בספר יחזקאל פרק לו מדבר הנביא על החטא ועונשו.

(טו) וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי לֵאמֹר: (יז) בֶּן אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל אֲדָמָתָם וַיִּטְמְאוּ אוֹתָהּ בְּדַרְכָם וּבַעֲלִילוֹתָם כְּטִמְאַת הַנְּדָה הִיְתָה דַרְכָם לִפְנֵי: (יח) וְאֲשַׁפֵּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם עַל הַדָּם אֲשֶׁר שָׁפְכוּ עַל הָאָרֶץ וּבְגִלוּלֵיהֶם טִמְאוּהָ: (יט) וְאֶפִּיץ אֹתָם בְּגוֹיִם וַיִּזְרוּ בְּאֶרְצוֹת כְּדַרְכָם וּכְעֲלִילוֹתָם שִׁפְטֹתֵיהֶם: (כ) וַיָּבֹאוּ אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם וַיַּחֲלִלוּ אֶת שֵׁם קְדוֹשִׁי בְּאֵמֹר לָהֶם עִם ה' אֱלֹהֵי וּמְאָרְצוֹ יֵצְאוּ: (כא) וְאֶחְמַל עַל שֵׁם קְדוֹשִׁי אֲשֶׁר חָלְלוּהוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּגוֹיִם אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁמָּה: ס (כב) לָכֵן אָמַר לְבֵית יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי ה' לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי עֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אִם לְשֵׁם קְדוֹשִׁי אֲשֶׁר חָלְלֵתֶם בְּגוֹיִם אֲשֶׁר בָּאתֶם שָׁם: (כג) וְקִדְשֹׁתִי אֶת שְׁמִי הַגָּדוֹל הַמְּחַלֵּל בְּגוֹיִם אֲשֶׁר חָלְלֵתֶם בְּתוֹכָם וַיִּדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי ה' נָאִם אֲדֹנָי ה' בְּהַקְדְּשִׁי בְכֶם לְעֵינֵיהֶם: (כד) וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם מִן הַגּוֹיִם וְקִבְצֹתִי אֶתְכֶם מִכָּל הָאֶרְצוֹת וְהִבַּאתִי אֶתְכֶם אֶל אֲדָמַתְכֶם: (כה)

וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מִיַּם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכָּל טְמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל גְּלוּלֵיכֶם אֲטַהֵר אֶתְכֶם: (כז) וְנָתַתִּי לָכֶם לֶב חֲדָשׁ וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֶן בְּקִרְבְּכֶם וְהִסַּרְתִּי אֶת לֵב הָאֲבֹן מִבְּשָׂרְכֶם וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב בָּשָׂר: (כח) וְאֵת רוּחִי אֶתֶן בְּקִרְבְּכֶם וְעָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר בְּחַקֵּי תִלְכוּ וּמִשְׁפָּטֵי תִשְׁמְרוּ וְעָשִׂיתֶם: (כט) וְיִשְׁבַּתֶּם בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאֲבֹתֵיכֶם וְהֵייתֶם לִי לְעָם וְאֲנִי אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים: (ל) וְהוֹשַׁעְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל טְמְאוֹתֵיכֶם וְקִרְאתִי אֶל הַדָּגָן וְהַרְבִּיתִי אֹתוֹ וְלֹא אֶתֶן עֲלֵיכֶם רָעָב: (לא) וְהַרְבִּיתִי אֶת פְּרִי הָעֵץ וְתִנוּכַת הַשָּׂדֶה לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא תִקְחוּ עוֹד חֶרֶפֶת רָעָב בְּגוֹיִם: (לב) וְזָכַרְתֶּם אֶת דְּרֹכֵיכֶם הָרָעִים וּמַעַלְלֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא טוֹבִים וּנְקֻטֶתֶם בְּפָנֵיכֶם עַל עוֹנְתֵיכֶם וְעַל תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם: (לג) לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי עֹשֶׂה נְאֻם אֲדֹנָי ה' יִדְעֵה לָכֶם בּוֹשׁוּ וְהִכְלַמוּ מִדְּרֹכֵיכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל:

נתבונן בפסוק כ': וַיְבֹא אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם וַיַּחְלְלוּ אֶת שְׁם קְדֹשִׁי בְּאָמֹר לָהֶם עִם ה' אֱלֹהֵי וּמְאָרְצוֹ יֵצְאוּ. התלונה אינה מובנת. מה חילול השם יש בטענת הגוים "עם ה' אלה ומאוצו יצאו", הרי זו הבחנה נכונה, שכיון שחטאו נענשו. והרי הנביא עצמו אמר כך לפני כן!

ומצאנו דבר דומה בפרשת נצבים, שם נאמר שא"י תהיה "גפרית ומלח שרפה כל ארצה, לא תזרע ולא תצמיח ולא יעלה בה כל עשב, כמהפכת סדום ועמורה וכו'. ואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת, מה חרי האף הגדול הזה, ואמרו על אשר עזבו את ברית ה' אלקי אבותם אשר כרת עימם בהוציאו אותם מארץ מצרים" (דברים כט, ככ-כד). הרי מסקנה זו שה' מעניש את החוטאים היא מסקנה נכונה, ואיך אומר הנביא יחזקאל שזה חילול השם?

וגדולה מזו כתב הרמב"ן, כשחילק בין הניסים הגלויים לאלו הנסתרים, שאמונה זו בניסים הנסתרים היא יסוד התורה כולה, וחייבים הכל להאמין בזה, "ואין לאדם חלק בתורת משה רבנו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכולם ניסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצוות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריחנו עונשו. ויתפרסמו הניסים הנסתרים בעניין הרבים כאשר יבוא ביעודי התורה בעניין הברכות והקללות, כמ"ש הכתוב 'ואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת, ואמרו על אשר עזבו את ברית ה' אלקי אבותם', שיתפרסם הדבר לכל האומות שהוא מאת ה' בעונשם". הרי לנו שדברי הגוים וההבנה שלהם שהגלות וחרבן הארץ בא כעונש על חטאיהם של ישראל, הוא דבר מבורך וגורם לקידוש השם בעולם. אז מדוע א"כ לדברי הנביא יחזקאל יש בהבנה זו משום חילול השם?

חז"ל דייקו בפסוק הנ"ל שני דיוקים לשוניים.

א) מה פשר הכפילות "ויבא אל הגוים אשר באו שם", מה היה המקרא חסר אם היה אומר "ויבא אל הגוים ויחללו את שם קדשי"?

ב) כל הפעלים שבפרק הם בלשון רבים, חוץ מזה "ויבא אל הגוים", לשון יחיד, ומיד לאחר מכן חוזר ללשון רבים "אשר באו שם". הלא דבר הוא!

וכך פתרו חז"ל את שתי הבעיות" בשעה שגלו ישראל לבין האומות, היה הקב"ה מחזר על פתחיהם של הגוים לשמוע מה הם אומרים. הדא הוא דכתיב 'ויבא אל הגוים אשר באו שמה'. לא היה צ"ל אלא 'ויבאו' ואת אמר 'ויבא'. אלא כביכול הוא עצמו. ומה היו אומרים? - "אם עם ה' אלה, למה מארצו יצאו?" (איכה פתיחתא טו).

א"כ אין כאן כפילות. לא עם ישראל בא אל הגוים, אלא הקב"ה בא אל הגוים, לכל המקומות שלשם הגיעו בני ישראל. וע"כ "ויבא" הוא לשון יחיד, והקב"ה יורד למקומות שגלו בני ישראל ומתעניין לדעת מה תגובתם של הגוים על הגלות, ומה הוא שומע? "אם עם ה' אלה - למה מארצו יצאו?" כלומר, תגובתם של הגוים אינה כתגובה שבפרשת נצבים. שם הם מבינים שהעם שחטא קיבל את עונשו וגלה מארצו, וזו אכן מסקנה נכונה. אך הנביא יחזקאל מדבר על מסקנה שונה - "אם עם ה' אלה, למה מארצו יצאו?" כלומר, אתם הרי טוענים מאז ומעולם שאתם עם ה', העם הנבחר, ואיך יתכן שכך יתייחס אלקים לבעל בריתו?! מכאן המסקנה שכנראה הם לא עם ה'. וזו הטענה המונחת בבסיס תורת החילופין של הנצרות, שעם ישראל חטא, וכתוצאה מהחטא נשלל ממנו התואר של העם הנבחר, ומעתה תלמידיו ומאמיניו של אותו האיש הם העם הנבחר, ועם ישראל נשאר לדראון עולם, נשפל ונרדף, כהוכחה למה שיקרה לאלו שלא יאמינו במשיח שלהם. וכך כותב אב הכנסייה אגוסטינוס, שחי בסוף תקופת האמוראים:

"היהודים שטבחו אותו, ולא האמינו בו... שהובסו ע"י הרומאים ונעקרו מממלכתם שבה כבר שלטו זרים ופוזרו לכל עבר, כך שאין מקום אשר אין בו יהודים המספקים לנו עדות בכתבי הקדש שלהם שלא זייפנו את הנבואות על יש"ו... בניגוד לרצונם הם תורמים לנו עדות באמצעות אחזקתם בספרים האלה, בעוד שהם מפוזרים בין כל האומות... כך הוכיח הא-ל לכנסייה את חסד רחמיו על אויביה היהודים, כי כדברי השליח "במעידתם תהיה ישועה לגויים", ולכן לא הרגם". ומכאן גם המסקנה המתבקשת לשיטתם - דברים שנכתבו לפני כאלף ושש מאות שנה:

"הנקמה תהיה אין סופית. לעולם לא תהיה להם מדינה וגם לא בית מקדש... ה' הוא שפיזר אותם... היהודים יהיו משועבדים לעולם... אלקים שונא את היהודים ושנא אותם מאז ומתמיד" (מדברי יוחנן כריסוסטומוס, בישוף ופטריארך מאבות הכנסייה מהמאה הרביעית - אמצע תקופת האמוראים. הדברים הובאו בספרו של אבי בקר 'מיהו העם הנבחר' עמ' 102).

וכבר הכה הרמב"ן על קודקודם בכמה מקומות, והוכיח שעל אף כל חטאיהם של ישראל לא התערערה הבחירה האלוקית בהם, ולעולם יישארו בני ישראל בנים לה' אלוקיהם:

"הנה משה אדוננו ע"ה מזהיר אותנו בכל מיני התראה ואזהרה, המפחידנו בכל עניין פחד ואימה ככל הבאות עלינו, ויותר מהמה לא התרה בנו מעולם [ולא איים] שאם נאריך לחטוא שיחליף אותנו באומה אחרת או ישכח אותנו לגמרי, ולא נכרת הברית אשר בינינו ובין אלהינו בקבלת תורתו על התנאי הזה [...] לא כאשר משיבים עלינו רבים כגון המינים הפורקים עול, ועם נבל נברא יהלל, ויתר הדתות". (רמב"ן ספר הגאולה עמ' רסג).

סיים הרמב"ן בדבר מחוכם. על עם ישראל נאמר "ועם נברא יהלל י-ה" (תהלים קב, יט). אך על הנוצרים נאמר "כגוי נבל אכעסים" (דברים לב, כא), ואמרו בגמ' "אלו המינים" (יבמות סג, ב; לפנינו מחמת הצנזורה: הצדוקין. ע"י דק"ס), וכן הוא אמר שם "אמר נבל בלבו אין אלקים" (תהלים יד, א). 'מינים' הוא כידוע כינוי לנוצרים. א"כ "עם נבל נברא יהלל" היינו שישראל הנבראים מהללים את ה', ואילו הנוצרים, העם הנבל, שאומרים 'אין אלקים', מהללים את הנברא, את אותו האיש.

עוד כתב הרמב"ן (בפירושו לבראשית כב, טו): "והנה הובטח שלא יגרום שום חטא שיכלה זרעו או שיפול ביד אויביו ולא יקום. והנה זו הבטחה שלימה בגאולה העתידה לנו". וכן בסוף ספר דברים כתב: "והנה אין בשירה הזאת תנאי בתשובה ועבודה, רק היא שטר עדות שנעשה הרעות ונוכל, ושהוא ית' יעשה בנו בתוכחות חימה, אך לא ישבית זכרנו... אם כן השירה הזאת הבטחה מבוארת בגאולה העתידה, על כורחן של מינין".

ובאמת כבר נאמר יסוד זה, שאין תחליף לישראל, בגמרא. כאשר התווכח ר' יהושע בן לוי לפני הקיסר עם ההוא צדוקי (מין. כנ"ל), א"ל הצדוקי "עמא דאהדרינהו מריה לאפיה מיניה, אחוי ליה "ועוד ידו נטויה עלינו" (תגיגה ה, ב). המין טען שאתם עם שאלקים החזיר פניו מכם, וענה לו ר' יהושע שהסתרת פנים אינה השלכת האומה מעם פניו, אלא רק ביטוי של כעס, אך עדין ידו נטויה עלינו, וההשגחה האלוקית לא סרה מאתנו. והעיר על כך הרב צבי יהודה זצ"ל: אלו הנוצרים שרדפו ורודפים אותנו, ואשר בעזרת ה' נצלנו מהם, ראשית טומאתם הייתה באומרם שרבש"ע התחרט מבחירתו בנו. והוסיף שטענתם היא שרבש"ע "אהדרינהו לאפיה", כלומר סיבב פניו כאילו מסתכל על אחר, ולא היא, אין כאן חילופין אלא הסתרת פנים בלבד, העמדת מחיצה בינו לבינינו. רבש"ע אינו מהפך את פניו להסתכל על אחרים. "החזרת פנים היא שינוי במציאות, אך המציאות אינה משתנה". הוא אמנם הסתיר פניו מאתנו, אך לא החזיר פניו לכיוון אחר (ראה למשל שיחות הרצ"ה לספר שמות סוף פרשת תרומה. ובספר במדבר עמ' 361 ועוד).

תורת חילופין זו של הנצרות, היא שעמדה בבסיס ההתנגדות של האפיפיור לתנועה הציונית. ערב פגישתו של האפיפיור עם הרצל, הודיע לו שר החוץ של הוותיקן שבלתי אפשרי שהוותיקן יסייע ליהודים לשוב לארצם. "כל עוד היהודים

מכחישים את אלוהותו של המשיח, הרי לא נוכל להצהיר שאנו בעדם... כיצד נוכל להכריז שאנו מסכימים שישבו להיות בעליה של ארץ הקודש בלא לוותר על העקרונות הנעלים ביותר שלנו עצמנו?" (ד"ר יצחק ויס, 'הרצל - קריאה חדשה', עמ' 195).

בפגישתו של הרצל עם האפיפיור הביע האחרון התנגדות נחרצת לתוכנית הציונית, ובמיוחד לרעיון שירושלים תיפול ביד היהודים. "אין אנו יכולים לתמוך בתנועה הזאת. לא נוכל למנוע מן היהודים ללכת לירושלים - אך לתמוך לא נוכל לעולם. אני בתור ראש הכנסיה לא אוכל לומר לך דבר אחר. היהודים לא הכירו באדונינו. לא, לא נוכל להכיר בעם היהודי" (שם). על פי תפיסתו של האפיפיור, תחייתה של א"י משמעותה בהכרח הכרה בעם היהודי. גם בביטאון הכנסיה בצרפת נכתב: "תהיה זו (ההכרה בציונות) הכחשה בוטה של דברי הנביאים הקדומים". והוסיף שעצם ריכוזם של היהודים בפלסטינה מהווה סכנה לנצרות. וכבר הזכרנו לעיל את דבריו של יוחנן כריסוסטומוס מהמאה הרביעית, שלעולם לא תהיה להם מדינה ואף לא בית מקדש.

כאשר אומות העולם מסיקות שהגלות ראויה לישראל משום שהם נענשים על חטאיהם, זוהי מסקנה חיובית ורצויה, אך כאשר המסקנה היא שהם נדחו מלהיות העם הנבחר כתוצאה מחטאיהם, זהו חילול השם נורא, שאף הקב"ה אינו יכול לסבול. אין הקב"ה חוזר מהבטחותיו לאבות רק בגלל חטאיהם של ישראל, וע"כ הוא מכריז שלצורך תיקון עיוות זה הוא עומד לשנות את פני ההיסטוריה.

ד. קיבוץ גלויות - קידוש השם

"ואחמול על שם קדשי אשר חללוהו בית ישראל בגוים אשר באו שמה". לפני שה' מתאר ע"י נביאו את השינוי העומד להתחולל, הוא גם מלמד אותנו את העקרון לפיו הוא פועל מעתה: "לא למענכם אני עושה בית ישראל, כי אם לשם קדשי אשר חיללתם בגוים אשר באתם שם". כנגד אלו החושבים שחזרת עם ישראל לארצו והקמת מדינה יהודית תבוא כדי להציל יהודים מקשיי הגלות, באה כאן ההכרזה, שלא הצלתם של היהודים עומדת על הפרק, אלא שם השם המחולל, וזו התכלית - "וקדשתי את שמו הגדול המחולל בגוים, וידעו הגוים כי אני ה', נאום ה' אלקים, בהקדשי בכם לעיניהם".

אין טעם אפוא לחפש מי הם היהודים שלטובתם הוקמה המדינה - "לא למענכם אני עושה, כי אם לשם קדשי". לא עם ישראל הוא הנושא עתה אלא רבש"ע. וזהו שאנו אומרים שלוש פעמים ביום בתפילתנו "ומביא גואל לבני בניהם **למען שמו** באהבה". הגאולה לא תבוא כדי להציל אותנו, אלא "למען שמו" המחולל בגויים. וכיון שהפיזור של ישראל בין האומות גרם לחילול השם, הרי התיקון יבוא בזה - "ולקחתי אתכם מן העמים, וקבצתי אתכם מכל הארצות, והבאתי אתכם אל

אדמתכם". קיבוץ גלויות וחזרה לא"י, זהו קידוש השם הגדול ביותר.

נתבונן במציאות שהשתנתה בדורותינו, כדי להבין את גודל השינוי והתיקון של חילול השם. בשנת ת"ר החל תהליך הגאולה, על פי דברי הגר"א בדרשת הפסוק 'וקול הת"ר' נשמע בארצנו' (שיר השירים ב, יב). סביב שנה זו החלו תלמידי לעלות ארצה, כשבמקביל עלו גם תלמידי הבעש"ט. בארץ היו אז כששת אלפים יהודים. כשבעים שנה לאחר מכן, בשנת תרע"ח, עת ניתנה הצהרת בלפור, כבר היו בארץ כשישים אלף יהודים. שלושים שנה לאחר מכן, בשנת הקמת המדינה, תש"ח, כבר היו בארץ כשש מאות אלף, וכדברים המובאים בשם הגר"א בספר קול התור "אחרי עיון רב בשאלה זו ענה לנו רבנו: אם יהיה אפשר להעביר לא"י שישים ריבוא בבת אחת, צריכים לעשות זאת מיד. כי מספר זה של שישים ריבוא כוחו גדול ושלם להכריע את הס"מ בשערי ירושלים, ואז תשתלם מיד הגאולה השלמה בענני שמיא, בדרך ניסית" (התקופה הגדולה עמ' תנג).

וכן כתב מרן הרב קוק זצ"ל: "והאוכלוסיה שתהיה, לא בארץ הגלות כי אם בא"י, ובמספר הראוי שישים ריבוא, תהיה תחילת צמיחת קרן לבית יעקב, ובה הננו בטוחים שתהיה נאמנה על פי רוח ה' אשר עלינו" וכו' (עולת ראייה ח"א עמ' שפח). הרב זצ"ל לא רק שחזה מראש את שיבת ישראל ותקומת המדינה במספר הזה של שישים ריבוא, אלא אף הודיענו שכשזה יקרה, הרי תהיה זאת הוכחה שאכן הגאולה מתרחשת, ושיכולים אנו לסמוך על תמונת המציאות שהיא התגשמות חזון הנביאים, ושהיא חלק מתכנית אלוקית, ולא ח"ו דבר מקרי. "ובה הננו בטוחים שתהיה נאמנה על פי רוח ה' אשר עלינו, להקים עדות ביעקב, ותורה לשום בישראל, להיות לעם לפני ה', והקדישו את קדוש יעקב ואת אלקי ישראל יעריצו".

מקורם של דברי הגר"א והרב קוק הם בדברי חז"ל. כתיב "וענתה שמה כימי נעוריה" (הושע ב, יז), "מה יציאתם ממצרים בשישים ריבוא, כן לימות המשיח בשישים ריבוא" (ילק"ש הושע ב רמז תתק"ח). והנה שבעים שנה אחר הקמת המדינה חיים כבר בארץ יותר משישה מיליון יהודים, כמחצית מן העם היהודי. אם נציין מספרים אלו באחוזים, נגלה שבשנת תרע"ח היו בארץ 0,4 אחוז מכלל יהודי העולם, ואילו בשנת תשע"ח, מאה שנה לאחר הכרזת בלפור, גרים בארץ קרוב ל-50 אחוז מכלל יהודי העולם. ואם נצרף גם את המשך הנבואה של יחזקאל שם "וקראתי אל הדגן והרביתי אותו, ולא אתן עליכם רעב, והרביתי את פרי העץ ותנובת השדה" וכו' (שם כט-ל), הרי לנו מימוש קביעת חז"ל "ואמר רבי אבא אין לך קץ מגולה מזה, שנאמר ואתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא" (סנהדרין צח, א).

אומות העולם עומדים ומשתאים. יסודות הנצרות קרסו. מה שהם סברו אלפיים שנה, שנבואות הגאולה נאמרו עליהם - בעלי הברית החדשה, הנה התברר שהכל

נאמר על הברית הישנה. שנים רבות נמנעו בוותיקן מלהכיר במדינת ישראל. לאחר הפגישה של שר החוץ אבא אבן עם האפיפיור אמר שר החוץ "חשתי בהתלבטות הרעיונית הקשה והעמוקה אצל האפיפיור עם חידוש מלכות ישראל" (שמעתין חשון תשע"ג 183).

לאחר מלחמת ששת הימים אמר הרב סולוביצ'יק, שמאז ומעולם התנגדה הנצרות לחזרת עם ישראל לא"י, משום שמאז שלא קיבלו ישראל את אלוהותו של אותו האיש, איבדו את זכותם להיות העם הנבחר, והם - הקתולים - נעשו העם הנבחר. משום כך גורשו [היהודים] מן הארץ, שהארץ הנבחרת היא רק לעם הנבחר, ולעולם לא ישובו בני ישראל לא"י. לאחר הקמת המדינה לא הכיר הוותיקן במשך ארבעים שנה במדינת ישראל. אמנם עצם קיום המדינה שימש פירכא לאמונתם, והוצרכו ליישב בדוחק, שעיקרא של א"י היא ירושלים ומקום המקדש, ולעולם לא יחזרו יהודים לשלוט במקום המקדש עד שיקבלו עליהם את אלוהותו של אותו האיש. לאחר מלחמת ששת הימים נסרתו כל טענותיהם, וע"כ לחצה הכנסיה להפוך את ירושלים לעיר בין לאומית ובלבד שלא ישלטו בה יהודים, משום שעל פי אמונתם לא יתכן שא"י תהיה ברשותו של עם ישראל כל זמן שלא קיבל העם את אלוהותו של 'אותו האיש' (מפני הרב עמ' קט).

בשנת תשכ"ד הגיע לארץ לביקור האפיפיור פאולוס השישי, שלא היה ידוע כאוהב ישראל גדול. הוא לא הסכים להיכנס לארץ דרך נמל התעופה בלוד, ואף לא דרך מעבר מנדלבאום שבירושלים, כדרכם של כל הדיפלומטים באותם ימים, כדי שחלילה הדבר לא ייתפס כהכרה במדינה היהודית או בירושלים. הוא דרש להיכנס לארץ מירדן, דרך מעבר מגידו.

לפני כמאה שנה, סיפר עזריה אלון, ראש שמורות הטבע, שכשהיו נוסעים ברכבת העמק, לא נראה עלה ירוק לאורך כל הדרך, רק חול וחול. והנה עומד האפיפיור על פיסגת הר תבור, ובזכרונו עולים פסוקי התורה "גפרית ומלח שריפה כל ארצה, לא תזרע ולא תצמיח ולא יעלה בה כל עשב, כמהפכת סדום ואמורה אדמה וצבאים אשר הפך ה' באפו ובחמתו. ואמרו כל הגויים, על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת, מה חורי האף הגדול הזה? ואמרו, על אשר עזבו את ברית ה' אלקי אבותם, אשר כרת עמם בהוציאו אותם מארץ מצרים" (דברים כט כב-כג). אך מה המחזה שהוא רואה לנגד עיניו? העמק שלמרגלותיו נטוע כולו במטעים, ישובים פורחים, הכל ירוק. וכפי שאמרו חז"ל שאף מלאך רע על כורחו יענה אמן, נשא האפיפיור את ידיו כלפי מעלה וכה אמר: "אלהים. אני רואה שחידשת את הברית עם העם האהוב שלך. חזרת לאהוב אותם כמו שאהבת אותם בימי קדם" (על פי עדות המדריך שהצמידו לאפיפיור, ד"ר אפרים בן אליהו. ר' בספרו של הרב שמואל אליהו, הנבואה עמ' 230).

לפני מספר שנים ביקר האפיפיור הנוכחי בארץ, בין שאר פעולותיו כמו ביקור ביד ושם ותפילה בכותל, שבהם קרא לעם היהודי "אחינו הבכור", וביקש מחילה על העבר, נטל זר פרחים והניח אותו על קברו של הרצל. אם נזכור את דברי האפיפיור מתחילת המאה הקודמת שחזרת עם ישראל לא"י נוגדת את אמונת הנצרות, ואף הוסיף: "כאשר תבואו לפלשתינה אנו נהיה שם כדי להטביל את כולכם לנצרות" (הנצרות בעיני היהדות - עבר הווה ועתיד, הרב ד"ר יצחק דב קורן, עמ' 7), נבין שבהנחת הזר על קברו של הרצל חזר בו האפיפיור למעשה מהתיאוריה הישנה של הנצרות, והרי זה כאילו אמר לו להרצל: "אדוני צדק, ואני טעיתי".

במסמך שפורסם בחנוכה תשע"ו, תחת הכותרת "כי לא ינחם אלקים על מתנת ידו ועל קריאת פיהו" (משפט מהברית החדשה), מודה האפיפיור הנוכחי שהברית בין ישראל והקב"ה עדיין קיימת. "הברית שאלקים כרת עם ישראל היא דבר שאין להשיבו או לשנותו, שנאמר לא איש אל ויכזב ובן אדם ויתנחם" (במדבר כג, יט). ועל השאלה איך אמירה זו מסתדרת עם יסוד הנצרות, שמי שאינו מאמין ביש"ו לא יזכה לישועה, באה התשובה: "דבר זה נותר בגדר מסתורין עליון" (עולם קטן, מאמר של מורדי מילר, גליון 527, ויגש תשע"ו). וכך נאמר גם במסמך קדום יותר, משנת תשמ"ד: "התמדתו של עם ישראל, בעוד שעמים עתיקים רבים כל כך נעלמו בלא להותיר עקבות, היא עובדה היסטורית ואות שיש לפרשו כחלק מן התוכנית האלוקית... הקיום של עם ישראל היה מלווה בפוריות רוחנית תמידית, מתקופת התלמוד, דרך ימי הביניים ועד לעידן המודרני. השרשים שלנו הם בנחלת האבות המשותפת... העם היהודי נשאר העם הנבחר" (השילוח' תשרי תשע"ז עמ' 175, דף שבועי בר אילן 1263, פרשת צו).

קיבוץ גלויות, חזרת עם ישראל לארצו, הקמת המדינה היהודית מחדש והפריחה ונתינת הפירות, הם התגשמות הנבואה ביחזקאל שם: "וקדשתי את שמי הגדול המחולל בגויים אשר חיללתם בתוכם, וידעו הגויים כי אני ה' בהקדשי בכם לעיניהם. ולקחתי אתכם מן הגויים וקבצתי אתכם מכל הארצות והבאתי אתכם אל אדמתכם... וקראתי אל הדגן והרבייתי אותו ולא אתן לכם רעב. והרבייתי את פרי העץ ותנובת השדה" וגו'.

"ואמר רבי אבא, אין לך קץ מגולה מזה שנאמר 'אתם הרי ישראל ענפכם תתנו ופריכם תשאו לעמי ישראל כי קרבו לבוא'" (סנהדרין צח, א). ופירש רש"י: "כשתתן א"י פריה בעין יפה, אז יקרב הקץ, ואין לך קץ מגולה מזה". וכתב המהרש"א שם: "לפי שכל זמן שאין ישראל על אדמתם אין הארץ נותנת פירותיה כדרכה, אבל כשתחזור ליתן פירותיה, זהו קץ מגולה, שקרב לבוא זמן גאולה, שיחזור ישראל על אדמתו... וזה יהיה בזמן שקרוב לבוא זמן הגאולה, וזה דבר ניסי, ודאי קץ מגולה הוא".

ה. גאולה ותשובה

אך כאן הבן שואל: הרי "מפני חטאינו גלינו מארצנו". איך יתכן שנשוב לארץ יחד עם חטאינו, מבלי לתקן אותם ולחזור בתשובה? והנה תשובת הנביא בצידה: "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גילוליכם אטהר אתכם. ונתתי לכם לב חדש, ורוח חדשה אתן בקרבכם, ועשיתי את אשר בחוקי תלכו ומשפטי תשמרו ועשיתם. וישבתם בארץ אשר נתתי לאבותיכם, והייתם לי לעם ואנכי אהיה לכם לאלקים" (יחזקאל שם כה-כז). לאחר שישבו ישראל לארצם תבוא התשובה, אך זו תבוא רק בשלב השני. השלב הראשון, קיבוץ גלויות וחזרת ישראל לארצם, קודם, משום שאי אפשר להמתין עוד במצב של חילול השם הנורא הזה. לכשיתוקן חילול השם, תבוא גם התשובה.

ועדיין הבן שואל: הרי "מפני חטאינו גלינו מארצנו", והתברר שהשהייה בגלות גורמת לחילול השם, ורבש"ע מחליט לוותר בשלב זה על התשובה, ומחזיר אותנו לארצנו כמות שאנחנו, כשרוב עם ישראל לא חזר בתשובה, ובלבד שיתבטל חילול השם, מתוך מגמה שהתשובה תבוא בשלב מאוחר יותר, א"כ לשם מה היה צורך בכל "הסיבוב" הזה, והרי אפשר היה להחזירנו בתשובה ולזרוק עלינו מים טהורים בעודנו בא"י, ולוותר על שלב הגלות והחזרה?

נדמה שהתשובה נמצאת בדברי הרמב"ם המופלאים בסוף הלכות מלכים, שהצנזורה הנוצרית דאגה למחוק מכל ספרי הרמב"ם, והם שבו ונדפסו במהדורות החדשות בשנים האחרונות. ואלו דבריו:

... "אף ישוע הנוצרי שדימה שיהיה משיח ונהרג בבית דין, כבר נתנבא בו דניאל, שנאמר 'ובני פריצי עמך ינשאו להעמיד חזון ונכשלו' (דניאל יא, יד). וכי יש מכשול גדול מזה. שכל הנביאים דיברו שהמשיח גואל ישראל ומושיעם ומקבץ נדחיהם ומחזק מצוותן, וזה גרם לאבד ישראל בחרב ולפזר שאריתם ולהשפילם ולהחליף התורה ולהטעות רוב העולם לעבוד אלוה מבלעדי ה' אבל מחשבות בורא עולם אין כח באדם להשיגם, כי לא דרכינו דרכיו ולא מחשבותינו מחשבותיו. **וכל הדברים האלו, של ישוע הנוצרי ושל זה הישמעאלי שעמד אחריו, אינן אלא לישר דרך למלך המשיח** ולתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד, שנאמר 'כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה' ולעבדו שכם אחד' (צפניה ג, ט). כיצד? כבר נתמלא העולם כולו מדברי המשיח ומדברי התורה ומדברי המצוות, ופשטו דברים אלו באיים רחוקים ובעמים רבים ערלי לב, והם נושאים ונותנים בדברים אלו ובמצוות התורה. אלו [=הנוצרים] אומרים מצוות אלו אמת היו וכבר בטלו בזמן הזה ולא היו נוהגות לדורות, ואלו [=המוסלמים] אומרים דברים נסתרות יש בהם ואינן כפשוטן וכבר בא משיח וגילה נסתריהם. וכשיעמוד המלך המשיח באמת, ויצליח וירום וינשא, מיד הם כולן חוזרין ויודעים ששקר נחלו אבותיהם, ושנביאיהם ואבותיהם

הטעום" (הל' מלכים פי"א ה"ד, מתוך מהדורת הרב שבתי פרנקל).

דברי הרמב"ם מופלאים. מדוע אנו זקוקים ליש"ו ומוחמד כדי לפלס את הדרך למלך המשיח, כדי שיאחד את האנושות כולה "לעבוד את ה' ביחד"? ונראה שזו כוונתו: הפער בין עובדי האלילים לאמונת ישראל הוא כ"כ גדול עד שאין דרך לקרב אותם ולהשפיע עליהם, ועל כן היו זקוקים למדרגות ביניים. כך נוצרו הדתות האחרות שמצד אחד ינקו מעם ישראל את יסודות אמונת היהדות, ומאידך ביטלו את המצוות המעשיות וכך נוצרו נקודות מגע. במשך הדורות הצליחו לקרב את עובדי האלילים לאמונת היחוד, כל דת על פי דרכה. ובזה יש לגלות העם היהודי ולפיזורו בעולם מקום נכבד, והדברים אף רמוזים במקראות.

לאחר תפילתו של משה ובקשתו למחילה על חטא המרגלים, נאמר לו "סלחתי כדברידך", ופירש רש"י: "בשביל מה שאמרת פן יאמרו", שאם יאבד עם ישראל, שוב אין תקנה לאנושות, אך כיצד ישפיעו ישראל בעולם? על כך בא הכתוב השני: "ואולם חי אני וימלא כבוד ה' את כל הארץ, כי כל האנשים הרואים את כבודי ואת אותותי אשר עשיתי במצרים... אם יראו את הארץ אשר נשבעתי לאבותם, וכל מנאצי לא יראוה" (במדבר יד כ-כג). כלומר, הדור הזה ימות במדבר במשך ארבעים השנים הקרובות, ולא יכנסו לארץ. אך בספר תהילים נאמר על חטא המרגלים דבר נוסף: "וישא ידו להם להפיל אותם במדבר ולהפיל זרעם בגוים ולזרותם בארצות" (קו כד-ז). וכן בספר יחזקאל "גם אני נשאתי את ידי להם במדבר, להפיץ אותם בגוים ולזרות אותם בארצות" (כ, כג). כלומר, מעבר לעונש המיתה לדור המדבר, נזכר גם עונש נוסף - גלות, פיזור עם ישראל בעולם. והיכן נרמז בתורה עונש הגלות?

על תמיהה זו ענו חז"ל: "ואולם חי אני וימלא כבוד ה' את כל הארץ", אלו ישראל שנקראו כבוד ה', שנאמר (ישעיה מג, ז) 'כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו'. מיכן שנגזרה גזרה על ישראל שיהו גולים בין אומות העולם, וכן אמר דוד (תהלים קו, כו) 'וישא ידו להם להפיל אותם במדבר וגו'. דבר אחר: 'ואולם חי אני וימלא כבוד ה' וגו'. כי מתוך שישראל חוטאין לפני ואני סולח להם ימלא כבוד ה' את כל הארץ, שיהו אומות העולם אומרין (שם קמד טו) אשרי העם שככה לו אשרי העם שה' אלהיו" (פסיקתא זוטרתא שלח קז).

לדעת המלבי"ם והנצי"ב כך פירושם של דברים. עם ישראל הוא שלוחו של הבורא להיות במרכז האנושות ולהיות לאור עולם. מרכז זה מקומו בירושלים, וכמו שיהיה לעתיד לבוא - "נכון יהיה הר בית ה' בראש ההרים ונשא מגבעות ונהרו אליו כל הגוים. והלכו עמים רבים ואמרו לכו ונעלה אל הר ה', אל בית אלקי יעקב, ויורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו, כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים" (ישעיהו ב, א-ג). ברם כשחטאו ישראל במדבר - "וימאסו בארץ חמדה" (תהלים קו, כד) -

התגלה יחס של הסתייגות כלפי ארץ ישראל, וע"כ השתנתה התכנית האלוקית. עם ישראל ימשיך לעמוד במרכז העולם, אך ההשפעה של ישראל על האנושות לא תצא מעתה מהמרכז שבירושלים, אלא דרך הפיזור שבגלות. "שמזה שנגזר פיזור ישראל בכל הארצות, נגלה באמת כבוד ה' ע"י ישראל, ומזה יצא שחלפו עבודת אלילים, עד שיגיע שכליל יחלופו ויעברו ונגלה כבוד ה' בכל הארץ" (העמק דבר במדבר יד, כא. ועיי"ש במלבי"ם תורה אור).

וכך פירושו של מקרא: "וימלא כבוד ה' - אלו ישראל, "את כל הארץ", כלומר ישראל, הנקראים "כבוד ה'", ימלאו את כל הארץ ע"י פיזורם בכל מקום, וכך הם יפיצו בין אומות העולם את עקרונות היהדות וישפיעו עליהם. ועוד הוסיפו בפסיקתא, "דבר אחר. וימלא כבוד ה' את כל הארץ, כי מתוך שישראל חוטאים לפני ואני סולח להם, ימלא כבוד ה' את כל הארץ, שיהו אומות העולם אומרים, אשרי העם שככה לו, אשרי העם שה' אלוקיו". כלומר, ע"י שישראל חוטאים ונענשים, ולבסוף ה' סולח להם ומחזירם למעמדם הראשון, יבואו האומות להכרה בהשגחה האלוקית ובמעמדם האלוקי של ישראל כעם הנבחר, העומד במרכז האנושות.

וכך ע"י שהותם של ישראל בכל ארצות תבל, וע"י פרסום התנ"ך בכל העולם, מקרבים ישראל את גאולת האנושות (התנ"ך תורגם ליותר משלש מאות שפות, ואין ספר בעולם שנדפסו בכ"כ הרבה עותקים ממנו כמו התנ"ך).

לאחר שבמידה מרובה השיגה הגלות את יעודה - "סוף סוף זיככה מיליוני לבבות להפיח רוח חדשה בגוים ובממלכות, הפיגה הרבה את רשעת האדם האלילי" (אורות עמ' קט), מעתה ניתן לדאוג להפסקת חילול השם, ולהחזיר את ישראל לארצו, לקדש את שם השם בעצם החזרה, ולהמשיך את פעולת התיקון בא"י - "וזרקתי עליכם מים טהורים" וכו'.

ו. תבוא הישועה מכל מקום

על השאלה מדוע מופיעה הגאולה בצורה כ"כ מסובכת, ודווקא ע"י אנשים שאינם שומרי מצוות, הפועלים לכאורה ממניעים חומריים ולאומיים, ענה הרב קוק במאמר "ענן התורה והגאולה". הרב דן שם בשאלה, מדוע ההופעה האלוקית הגדולה ביותר צריכה להתגלות דרך ענן וערפל - "הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם כך יאמינו לעולם" (שמות יט, ט). והרי כתב הרמב"ם שגילוי אלוקי זה הוא יסוד האמונה, ולא הניסים הגלויים (הלי יסודי התורה פ"ח ה"א), מדוע אם כן ההופעה הגדולה ביותר תבוא בצורה מטושטשת, ולא בצורה גלויה וברורה? תשובתו של הרב קוק זצ"ל היא שיש הבדל בין האור המוחשי שאנו משתמשים בו, לאור האלוקי. האור המוחשי הוא מוגבל, וכפי אותה המידה שאנו חושפים

את האורה, כך חולפים המחשכים. כאשר המקום אינו מואר דיו, אנו מגבירים את עוצמת האור. אך שונה הוא האור האלקי, שעוצמתו כ"כ גדולה עד שאין העין האנושית והשכל המוגבל מסוגלים להסתכל וליהנות מזוהרו. "ומתוך כך האנושיות המטומטמת בורחת מלפני ה' כעטלף הבורח מאור השמש". ועל כן "רק הפעולה של העלמת האורה במידה ידועה, העטפתה וצמצומה וסתרה, הן הן גילוייה". משום כך דווקא עב הענן והערפל הם המסייעים לקליטת האור הגדול. דווקא הסתרתו מביאה לגילוי.

וכך גם התגלות אורו של משיח. הוא מופיע דווקא מתוך מחשכים, מתוך מעשים מכוערים כמו גילוי עריות וממזרות. "דרש רבא, מאי דכתיב 'אז אמרתי הנה באתי, במגילת ספר כתוב עלי (תהלים מ, ח)? אמר דוד, אני אמרתי עתה באתי, ולא ידעתי שבמגילת ספר כתוב עלי. התם כתיב 'את שתי בנותיך הנמצאות' (בראשית יט, טו), הכא כתיב 'מצאתי דוד עבדי' (יבמות עז, א). הניצוץ הראשון של משיח בן דוד מתגלה דווקא ע"י מעשה של גילוי עריות. בהמשך נולד פרץ ע"י יהודה ותמר, ושוב בצורה לא ראויה, על אם הדרך. וכך במפגש של רות ובוועז שהתחיל בלילה בגורן, ולבסוף במעשה דוד ובת שבע. "מוזר היית לאחי" אמר דוד (תהלים סט, ט).

וכך גם ביסוד הבית השני שנבנה ע"י כורש, "גם בו אור משיח מתנוצץ במסתרים - "כה אמר ה' למשיחו לכורש, ואקרא לך בשמך, אכנך ולא ידעתני" (ישעיהו מה א-1). ובימינו אלה אין שום ספק שפעם נוספת אורו של משיח, אור של גאולה, בבחינת תעלומה, מופיע ומתנוצץ לפנינו, ומרוב הזהר המעולף בעיקרו בעובי חושך, עד כדי הסתרה נוראה... יבינו וידעו כי מעב הענן המסתיר את האור האלוקי, תצא אורה... וכי 'הנני בא אליך בעב הענן', במסתרים, במעשים אשר מבין הקרואים לעמוד בראשם ולעשותם, ישנם כאלה שאינם יודעים כלל את ערכם ואת מהותם, ביחס לתפקידם ההשגחיי העליון, הם הנקראים בשמם ולא ידעו מיהו הקורא אותם, וכמו אצל כורש הנוכרי מתקיים גם בהם 'אכנך ואזורך ולא ידעתני'. אבל הסוף של ההסתרה הנוראה הזאת יהיה ההופעה היותר אדירה והיותר נצחית: 'למען ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם'. ומאופל וממסתור עיני עורים תראינה באור חדש אשר יופיע על ציון ועל מקראיה במהרה בימינו אמן" (התר תרצ"ד גליון כא' שנה יד. ובמאמרי הראי"ה ח"א שבועות עמ' 170).

וכך פירש גם תלמידו המובהק, הרב חרל"פ זצ"ל, את המקרא "ואשים דברי בפיך ובצל ידי כיסיתך, לנטוע שמים וליסוד ארץ ולאמר לציון עמי אתה" (ישעיה נא, טו), שכאשר מגיע הזמן לאמור לציון עמי אתה, יש צורך להסתרה, "כי הגאולה מצד תוקף נוראות הבהקת אורה, אין העולם כדאי לקבלה", ובשביל כך יש צורך להסתירה, והיא תבוא דווקא דרך הצל. "בצל ידי כיסיתך... ולאמר לציון עמי אתה". ומאריך שם להראות שכל הגאולות היו בדרך זו של הסתרה, דרך העמים, ולא בדרך גלויה ובצורה קדושה. (מעניי הישועה החל מעמ' קב).

בספר מגיד מישרים, שבו רשם ר' יוסף קארו, בעל ה'בית יוסף', דברים שגילו לו מן השמים, מובא שמשיח יבוא דווקא מרות, משום שכך יש לו תוקף להתגבר על ה'סטרא אחרא'.

לדוגמא נזכיר את דברי בעל אם הבנים שמחה שהמחיש את הדברים: "והנה, אם ההתחלה של הבניין [של ישוב הארץ בדורותינו] היה נעשה תיכף מאנשים חרדים ויראי ה', והיה נגלה לעיני כל כי יבנה שם עיר ה', וניקח לדמיון, אם היו הראשונים בתנועה של הבנין לבנות ולהפריא את הארץ כמו רבותינו מבלז, משינאוא, מגור וממונקאטש ומשאר צדיקי הדור, וכי אפשר היה להתגנב ממידת הדין מצד הסט"א שבאנו לעשות להם קץ ותכלה, לשבור כוחם לעולם ועד? הלא בוודאי הייתה מידת הדין וכל הסט"א יודעים ומבינים מה שרוצים לעשות צדיקים אלו בתנועה זו של בנין הארץ, ותיכף הייתה עולה מידת הדין לקטרג וכו'. ע"כ מעצה עמוקה של גדול העצה יעץ והעלה... איש אשר לא ידע מהיהדות מימינו ומשמאלו... וכשראו מידת הדין כל התנועה הזאת, ממי יוצאת ומי המסייעים ומי המה הבונים, לא הייתה כל חרדה מפניהם כלל, בחושבם כי המה מכת דילם, ולנו הם ולא לצרינו... על כן נבחר לזה אנשים כמו אלה, והכל הוא ממפלאות תמים דעים" (אם הבנים עמ' קנה).

למעשה, גם לאחר כל נסיונות ההתנערות של מנהיגי הישוב בזמנו, נשאר המוסלמים בהנהגת המופתי באמונתם שהעליות שבשנים האחרונות והמגמה לחזרה לא"י אינה אלא למטרה אחת, והיא - בנין בית המקדש השלישי. וכך אמר בעדותו בועדת פיל: "על אף כל המודעות המשקיטות בעניין זה (של מנהיגי הישוב והסוכנות, שהכחישו שיש להם כוונה לבנות את בהמ"ק), אין המוסלמים יכולים להטיל ספק בהודעות ובביטויים הנוראים, המופיעים בחיבורים יהודיים מקובלים בצבור, וגם במקרים שונים מפי מנהיגים ומוסדות מוסמכים שלהם... הם מראים כי היהודים שואפים להקים מחדש את מקדש המלך שלמה" (יהודה עציון, עלילות המופתי והדוקטור, עמ' 25).

נקל לתאר מה היה קורה אילו המנהיגים היו יראי שמים ולא היו מסתירים את כוונותיהם לחידוש המקדש במרומי הר הבית. וע"כ הוסתר הדבר עד שתוכשר הקרקע לבנינו. כאשר המיישבים והבונים את הארץ ומנהיגי הצבור מדברים על הצדדים הלאומיים של השאיפה להקמת מדינה, אין הדבר מפחיד כ"כ, משום שהאידיאולוגיה הלאומית הייתה מאוד מקובלת לאחר מלחמת העולם הראשונה. וע"כ הסכימו האומות להעניק מדינה לאומית ליהודים כפי שניתן לכל העמים האחרים.

הגמרא בחולין (סג, א) אומרת, שהעוף הטמא הנקרא בתורה רחם (ויקרא יא, יח), באמת שרקק שמו, ונקרא רחם, משום שבואו מבשר שרחמים באים לעולם. (היינו מטר - רש"י). ומוסיפה הגמרא "והוא דיתב אמידי ועביד שרקק. וגמירי דאי

יטיב אארעא ושריק, אתא משיחא, שנאמר "אשרקה להם ואקבצם" (זכריה י, ח). וזו פליאה גדולה, מדוע מבשר הגאולה צריך להיות עוף טמא, ומדוע דווקא ע"י שריקה? ואמר על כך הרב צבי יהודה זצ"ל, שבאחרית הימים יתגלו דברים גדולים ונוראים בצורה כזו, ועלינו ללכת בעקבות קורא הדורות מראש, ולהאמין שגם כשהגאולה מופיעה ע"י עופות טמאים, ובסדרים שאנו היינו מסדרים אותם לפי דעתנו בצורה שונה, מ"מ יד' ה' עושה כל זאת, וע"כ קיבוץ גלויות ומשיח באים ע"י שריקה, שהשריקה מורה היפך הסדר, שכן אבג"ד הוא הסדר הראוי, ותשר"ק הוא היפך הסדר הראוי. וע"כ סדר הגאולה לעתיד לבוא יהיה ע"י שריקה ולא ע"י הסדר הרגיל שהיינו מצפים לו.

וכך ביאר הרב פשר המעבר החרוף בדברי הנביא ישעיהו, שהחל (בפרק מה) "כה אמר ה' למשיחו לכורש... אני לפניך אלך והדורים איישר... למען תדע כי אני ה' הקורא בשמך אלקי ישראל. למען עבדי יעקב וישראל בחירי, ואקרא לך בשמך אכנך ולא ידעתני וגו'. למען ידעו ממזרח שמש וממערבה כי אפס בלעדי, אני ה' ואין עוד", ומיד אחרי דברים אלו, עובר הנביא לנושא לגמרי אחר לכאורה - "הוי רב את יוצרו, חרש את חרשי אדמה. היאמר חומר ליוצרו מה תעשה, ופעלך אין ידים לו. הוי אומר לאב מה תוליד ולאשה מה תחילין, כה אמר ה' קדוש ישראל ויוצרו, האותיות שאלוני על בני ועל פועל ידי תצווני וגו' (מה א-ג). והסביר הרב צבי"ה זצ"ל, שלאחר ששמעו ישראל על "משיחו כורש", העלו את הטענה, כיצד יתכן שהגאולה תבוא דרך אנשים שאינם כשרים, ועל כך באה התשובה "היאמר חומר ליוצרו מה תעשה?" "אתם תלמדו אותי איך להביא גאולה לעולם?" (שמעתי מפיו). וזו הוראה לדורות, שרבש"ע לא התחייב מראש להביא את הגאולה בדרך הנראית לנו כנכונה. וכבר עמדו על כך חז"ל על הפסוק "דודי שלח ידו מן החור" (שה"ש ה, ד). "וכי מה טיבו של חור זה, להיות מגדל שרצים (ולמה נקט משל בזוי כזה, ומדוע שולח הקב"ה את ידו לקראת רעייתו דרך חור כזה?). אלא כך אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבש"ע, כל ניסים שעשית לי ע"י כורש, וכי לא היה מוטב לעשותן לי ע"י דניאל וע"י אדם צדיק? ואף על פי כן 'מעיי המו עלי' (שה"ש שם).

ז. הגאולה בתקופתנו

באגרתו המפורסמת של הרב קוק לרידב"ז, בעניין הסגולה והבחירה, איפיון הרב את התקופה שלנו: "השי"ת הנוהג בחסדו בכל דור, מסדר הוא את סדרי הנשמות הצריכות להופיע בעולם: לפעמים כח הבחירה מתגבר וכח הסגולה עומד במצב העלם ואינו ניכר, ולפעמים כח הסגולה מתגבר וכח הבחירה עומד במצב הנעלם. וכל עיקרה של ברית אבות, שאינו פוסק אפילו כשתמה כבר זכות אבות, הוא בא מצד כח הסגולה, ובעקבתא דמשיחא מתגבר ביותר כח הסגולה, שהוא תוכן "זוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בנייהם למען שמו באהבה". כלומר, לא מצד

הבחירה, שהיא באה מצד המעשים הטובים שבבנים ומצד התשובה, אלא למען שמו, המתגלה ע"י זכירת חסדי אבות" (אגרות ראי"ה ח"ב איגרת תקנה, עמ' קפג).

אי אפשר להסתכל על תקופתנו כפי המבט שהיה קיים בדורות קודמים. בעבר היו חישובים המתאימים לתקופה בה שלטה מארת הגלות: "ונתן ה' לך שם לב רגז וכליון עינים ודאבון נפש. והיו חייך תלויים לך מנגד ופחדת לילה ויומם ולא תאמין בחיידך. בבקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בוקר מפחד לבכך אשר תפחד וממראה עיניך אשר תראה" (דברים כח סה-סז). "לב רגז" - "תמיד בכעס. תמיד תירא מפני אסון חדש, מפני העתיד. תמיד תחשוש שיינטל הבסיס לקיומך. תמיד תתגעגע למה שהיה ותבקש שהעבר ישוב" (ראה פירוש הרב הירש והנצי"ב שם).

הפחד הזה פגע בחוגים שונים ביהדות העולם, ושיתק את מחשבתם. לא האמינו שניתן לשנות את מצבו של העם היהודי. רפורמים וחרדים, משכילים ולאומיים, הביעו את חרדתם משינוי עתידי. את הרצל חשבו לחולה נפש. כשסיפר לידיד על רעיונותיו, סיפר הלה "הגעתי ללא כל היסוס למסקנה: האיש חולה. דעתו נתבלעה! חיבקתי אותו בזרועותי ואמרתי לו: תקשיב לי היטיב, ידידי. אתה חולה, לקית בהתמוטטות עצבים... עליך לקבל טיפול". אחד מעוזריו של הרצל נזכר שבאותה תקופה, כל מי שתמך בהקמת מדינה יהודית וראה בה אפשרות בת-מימוש נחשב למשוגע, חד וחלק, לא במוכן הביזארי, של ציפור מוזרה למשל, אלא במוכן הרפואי ממש - חולה נפש דמנטי" (הרצל קריאה חדשה, ד"ר ויס, עמ' 21).

בהונגריה מתרחש דבר שלא יאומן: הליברלים והאורתודוקסים, שני מחנות שהיו אויבים מושבעים, מתלכדים יחד לבטל את תוכניותיו של הרצל. רבה הראשי של הקהילה הליברלית כתב כי "הציונות הפוליטית הרוצה להקים בא"י מדינה יהודית חדשה, היא לפי דעתי שיגעון רוחני מסוכן... התנועה הציונית, הרוצה להפוך את היהדות מכת דתית לאומה, לא תצליח בהונגריה לעולם. אנו הננו הונגרים בני הדת היהודית. לאומיות יהודית אינה קיימת. בזה תמימים הם כולם, מחדשים ואורתודוקסים". ואכן החרה והחזיק אחריו מנהיגם של האורתודוקסים: "בנוגע להערכתם את התנועה הציונית, תמימי דעה הם האורתודוקסים עם היהודים השייכים למחדשים. אנו מתנגדים לתנועה האווילית הזאת... ההונגרים בני הדת היהודית רוצים למצוא את אושרם בהונגריה. אין זה עולה על דעתם כלל להקים מדינה בא"י" (שם עמ' 28). וכך הכריזו גם ראשי הקהילות ורבנים בלונדון, בפריז ובגרמניה.

גם סופרים לאומיים חשובים הצטרפו למאבק ולזלזול נגד החלומות על שינוי לקראת הקמת מדינה יהודית. אפילו חיים נחמן ביאליק כתב מאמר חריף, עד שאחד העם, ממתנגדיו של הרצל, סירב לפרסמו. בין השאר ליגלג ביאליק על חלום המדינה היהודית:

אנשי פלאות המה כולם. מהם דבר לא ייפלא.
 באצבע קטנה יעשו מדינה, ובבוהן ידם עולם מלא.
 גם עתה אומרים - לא, מכריזים,
 כבר הכל מוכן שם בוינה.

מקץ שני רגעים ודקים חמישה, ותהי למזל טוב מדינה (שם עמ' 130).

הפילוסוף היהודי הרמן כהן הגדיר את הרעיון הציוני כסילוף של המשיחיות היהודית האמיתית:

"עלבון לפטריוטיות של היהודים, המרגישים בבית, גם פוליטית וגם רגשית, בתוך מולדתם". הוא הפך למטיף נלהב ליחסים כמעט מיסטיים בין היהודים לבין התרבות הגרמנית. "בכל הקשור לחיים הרוחניים שלנו, אנחנו שואבים תחושה של שותפות דתית קרובה ביותר **מן ההתאמה הקיימת בין המשיחיות היהודית ובין ההומניזם הגרמני**. לפיכך, הרגשתנו כלפי גרמניה ועמה נטענת צביון של דבקות ממש, עד כדי כך שהיא נושאת חותם של אמירה כמעט דתית" (שם עמ' 129-130).

ומהאגף האחר, האדמו"ר מלובביץ', הרב שלום דב בער שניאורסון זצ"ל כתב: "העולה על רוחם (של הציונים) להתאסף ולהיקבץ בכוח עצמם, היו לא תהיה, וכל התוקף והעוז שלהם וריבוי התחבולות וההתאמצות לא יועילו ולא יצליחו נגד רצון ה', וכלבוש יחליפו ריבוי רעיונות והצעות, ועצת ה' היא תקום, והוא לבדו יאספנו ויקבצנו יחד מארבע כנפות הארץ" (שם עמ' 87).

בחוברת שפורסמה ע"י קבוצת רבנים בשם "אור לישרים", נטען שהציונות לא תצליח להשיב את עם ישראל לארצו ולהקים שם מדינה, משום "שלא חפץ ה' לתת לנו יד ושם במדינה מיוחדת לנו עד אחרית הימים". והוסיפו "שהדבר הוא בגדר נמנע מכל צד בדרך הטבע" (עמ' 21). "היאמן כי תסכימנה הממשלות לתת לנו ניר בארץ הקדושה, לבעלי שכל בריא לא תוכל מדינה יהודית לבוא גם בחלום... דבר נמנע בדרך הטבע".

והנה, הבלתי יאומן אכן התרחש. כבר לפני כמאה שנה, כשהחלו יהודים מעטים לעלות לא"י, ראו בזה חכמי ישראל אות משמים שאכן פקד ה' את עמו. בספר 'שיבת ציון', שנאספו בו דעות גדולי ישראל על עניין הגאולה, כתב האב"ד של סלבודקה "ומי גבר חכם ולא יראה את הסייעתא דשמיא שהייתה לעניין הקדוש מאז החלו אחינו לעסוק בו, כי במשך זמן קצר נהיה לתל שכל הפיות פונות אליו, ונתאשר מטעם מלכות אדירה ותקיפה כממשלתנו יר"ה... ברוך ה' שהראנו את כל זאת לעינינו בימינו... ומי בז ליום קטנות והיה ראשיתנו מצער וכו'. כן מאמינים אנחנו עפ"י חז"ל הקדושים... פעולה גדולה ורבה הנוגעת לכלל אומה שלמה... מושגחת מאתו בהנהגה מיוחדת והשגחה פרטית... ולא מבלעדי רצון עליון חלילה

נעשה כל מה שנעשה. רחמנא ליצלן מהאי דעתא לתלות כל זה במקרה ח"ו..."
(עמ' 23).

וממה הייתה ההתפעלות הגדולה? כתב הרב מוהליבר זצ"ל: "מידי דברי לא אוכל להתאפק מלדבר נגדה נא כל עמי: העוד לא תראו אצבע אלקים בכל אשר קרה לנו... **ארבע עשרה קולוניות** (מושבות) נתייסדו, ובם יעבדו יותר **משלושת אלפים נפש מאחינו**... האם אין זה אות ומופת כי זכר ה' את עמו ואת ארצו... האם במקרה הייתה כל זאת? האם יש מי שימצא עוז בנפשו לאמר כי לא יד ה' הייתה בכל אלו?" (שם עמ' 21).

הרב צבי יהודה זצ"ל קבע בדרך הפותח את ספרו "לנתיבות ישראל", שתי פסקאות מגדולי ישראל שבדור הקודם. האחד מר' יהושע טרונק מקוטנא בספר ישועות מלכו יו"ד סי' סו שכתב: "ואין ספק שהיא מצוה גדולה, כי הקיבוץ הוא אתחלתא דגאולה - ובפרט עתה שראינו התשוקה הגדולה, הן באנשים פחותי ערך, הן בבינונים, הן בישרים בלבותם, קרוב לודאי שנתנוצץ רוח הגאולה". וכן דבריו של הגאון ר' אליהו גוטמכר מגריידיץ זצ"ל שכתב: "ואצלי ברור שאם יקיימו ישראל שיתחילו לעבוד אדמת הקודש **בסך ק"ל משפחות**, שתהיה התחלת הגאולה גם כשלא יהיו ישראל ראויים לכך".

מאה ושלושים משפחות, שלושת אלפים נפשות, בזה כבר ראו גדולי ישראל מהלך אלוקי של קיבוץ גלויות. מה נאמר ומה נדבר כשזוכים אנו לראות שכמחצית עם ישראל כבר יושבת בארצה, ונבואת הנביא יחזקאל מתגשמת - עם ישראל מתנער מעפרו, העצמות מלוקטות אחת אל אחת, והוא שב לארצו, והיא מקבלת אותו בסבר פנים יפות, הופכת מ'מהפכת סדום ועמורה' לארץ נושבת מלאה כל טוב, ואין לך קץ מגולה מזה.

ומכאן לתשובה לדברי הרב מבריסק זצ"ל, שאמר: "אי אפשר ואף אסור לומר שהניסים נעשו למקימי המדינה שאינם מאמינים בה'. אלו אינם ראויים שיעשו להם ניסים". על הקביעה שאין הקב"ה עושה ניסים לאלו שאינם מאמינים בו, כבר הזכרנו לעיל שהקב"ה נזף בשליש שחשב כן. "אל הקב"ה אתה מלמד קטגוריה על בני?! הנך רואה בעיניך וכו'. מה עלתה לו? וירמסהו העם וימת".

ביטוי חריף במיוחד מצאנו בדברי הגר"א בפירושו לתיקוני זהר: "השי"ת שונא המקטרגים על בניו, אף הקדושים, כמש"כ (ישעיהו ו, 1) 'ובידו רצפה' (תיקו"ז תיקון כא, דף נב, ב). כתב על זה הרצ"ה זצ"ל: "ואף הקדושים - שקדושתם אינה מועילה להם בעניין זה [=של לימוד קטגוריה על עם ישראל], שבכל זאת הם שנואים. ואמר זה על הפסוק 'ואת עשו שנאתי' (מלאכי א, ב). נורא ואיום! השנאה למקטרגים נפגשת עם השנאה לעשו!" (שיחות הרב צבי יהודה בראשית עמ' 241).

אך על הגדרתו ש"מקימי המדינה אינם מאמינים בה", מצאנו דעה שונה. הכל יודעים שבכתבי מרן הרב קוק זצ"ל יש הסתכלות שונה לגמרי על מעמדם של אלו שאינם שומרי מצוות בימינו, אך הפעם מעניינת אותנו דעתו של אחד מגדולי ישראל בדור הקודם, הרב יששכר שלמה טייכטל הי"ד, בעל הספר 'אם הבנים שמחה', משום שאף הוא החזיק בתחילה בדעתו של הרב מבריסק, בהיותו תלמידו של האדמו"ר ממונקאטש, בעל 'מנחת אליעזר', הרב חיים אלעזר שפירא זצ"ל, שהיה מהמתנגדים החריפים למפעל הציוני, ואפילו לשיתוף פעולה חלקי עמו כפי שנהגה 'אגודת ישראל'. כשפרצו מאורעות השואה חישב הרב טייכטל את דרכו מחדש, וכך העיד על עצמו: "ואודה על האמת, ואזכיר חסאי, שגם בעיני היה לנמאס המפעל הזה של בניין הארץ... ורק אחרי שלקינו בגלות החל הזה עיינתי בהלכה זו, והאיר ה' עיניי שטעות הייתה בידי וביד אשר התנגדו לזה. ואני מודה ואומר, כמו דמצינו בש"ס (עירובין קד, א) שהודו ואמרו: דברים שאמרתי לכם טעות היו בידי. ומודים דרבנן היינו שבחייהו... ואין אני מבטל דעתי, דעת תורה, משום גדול או רבי בזמנינו, רק אם יתווכח עמי בדרך משא ומתן של תורה, בראיות מדברי חז"ל - אז אודה על דבריו אם יצדקו, אבל לא בסברות כרסיות לחוד" (אם הבנים שמחה עמ' כו). והוכיח מדברי חז"ל "שהחיוב על כל בר ישראל להתבונן על מצב העם הישראלי בשנים אלו אשר נשפל ונגדע כל קרן ישראל"... והביא מדברי בעל היערות דבש', ר' יונתן אייבשיץ, שחיוב מוטל על המנהיגים לחשוב טובות על כלל ישראל, ושכל הצרות באות על ישראל מחמת מנהיגים לא טובים.

מן הראוי להזכיר בזה את דברי הרב חרל"פ זצ"ל, שאף הוא יצא נגד המדברים חובה על ישראל: "ישועת ישראל תלויה ברצון ישרי לב, ללמד זכות על ישראל, שבין אם מכוונים אל האמת בלימוד זכותם ובין אם אינם מכוונים אל האמת, עכ"פ מגלים הם בזה את רצונם הפנימי בהצלחתם ורוממותם של ישראל, ומזה באה הישועה. אולם בזמן שישרי הלב שוכחים את החובה הזאת, וגם בפנימיותם רואים הם חובה על כולם, ולא עוד אלא שתמיד מדברים הם על הפלגת החוב של ישראל, הרי בזה הם מגלים את אי רצונם בישועתם האמיתית, וזה עצמו גורם שהדרך לגילוי הרצון בישועתם של ישראל תבוא ותתגלה ע"י דרכים עקלקלות, ברפיון התורה והמצוות, וזה סוד החוצפה המתגברת וקרירות הדעת שמתרבה בעקבתא דמשיחא... ידעו נא זאת ישרי הלב, שאם רצונם שדקדוקי הדינים וכל מנהגי ישראל ישארו אצלם בכל החומר והחמימות שהיה מקודם, עליהם להרחיק מפנימיותם כל חוב וכעס על שום אחד מישראל, ויציירו במחשבתם כאילו כל ישראל זכאים הם ועובדים את ה' הקדושה וטהרה, ובזה יתחזק קיום התורה וישועת ישראל תבוא במהרה" (מעייני הישועה עמ' רכח).

עוד כתב באם הבנים שמחה, "שכל המכות שלקינו הוא רק לעודד אותנו לשוב אל ארצנו הקדושה" (שם עמ' לג). רצונו לומר שאין אנו שבים לא"י מפני הצו של פיקוח

נפש, אלא משום שחובה להאזין לקול ה' הדובר אלינו דרך הצרות הבאות עלינו. "ועתה בזמנינו שנעשתה התעוררות לשוב אל ארץ אבותינו, וגם חזרו בפועל, ועושים מעשה בבניין הארץ, בודאי נתקיים בזה נבואת הושע "ואחר ישובו בני ישראל ובקשו את ה' אלקיהם ואת דוד מלכם" (הושע ג, ה). ואף שאין התנהגותם מורה על בקשת מלכות שמים, זה מצד השפעת האומות עליהם, "אבל הנפש הישראלית, זרע אברהם יצחק ויעקב, המה טהורים בפנימיותם, ומשתוקקים לחזור למקורם, אלא שאינם יודעים את הדרך לשוב אל הטהרה מפני שהורגלו בגידול הגויים... ומצוה לאהוב אותם, על כן בוודאי אינם נמאסים בעיני הקב"ה. ועי' במדרש (ילק"ש איכה רמז תתרח) שאמר בהפסוק "בית ישראל יושבים על אדמתם ויטמאו אותה" (יחזקאל לו, יז), אמר הקב"ה: 'הלואי יהון בני עמי בא"', אף על פי שמטמאים אותה... וזה מלבד שמחבבין את הארץ ואינם רוצים בארץ אחרת אלא בארץ אבותינו, ומוסרים נפשם עליה, כידוע דכמה וכמה מתו עבור הארץ, כמו ששמענו בזמן הפרעות של הערבים, וכמה מן בני ישראל שעמדו לנגדם ומתו על ידיהם אמרו קודם יציאת נשמתם בזה"ל: "אין דבר טוב מלמות בעד ארצנו"... הכי יש ספק שבני עולם הבא המה?! והכי לא עדות ברורה דאע"ג דאיהו לא חזי, אבל נפשם, נפש ישראלית שבקרבתם, חזי, ומשתוקקת לחזור למקורה"?! (שם קיא-קיב). לדבריו אי אפשר לכנות אנשים שמוסרים נפשם על הגנת העם והארץ "אינם מאמינים בה". ועוד הביא שם מדברי ר' יונתן אייבשיץ בספרו 'אהבת יונתן', שזה גופה שאנו חוזרים לא"י, זה גופה לתשובה תחשב, וזה עיקר התשובה.

וכבר מפורסמים בזה דברי הרב קוק זצ"ל, שדייק מהפסוקים שבפרשת התשובה, שהתחילה בביטוי "**ושבת עד** ה' אלקיך" (דברים ל, ב), וסיימה "**כי תשוב אל** ה' אלקיך" (שם שם י). תשובה **עד** ה' משמעותה תשובה מיראה, שלא לשמה, ואילו תשובה **אל** ה' היא תשובה מאהבה ולשמה. השלב הראשון של התשובה הוא במוצהר שלא לשמה, עליה לארץ מחישובים שונים של הצלה מהצרות, חישובים לאומיים וכד', אך בפנימיות העניין היא נובעת מרצון פנימי לשוב אל ה' מתוך הכרה שאי אפשר להתקרב אל ה' אלא בארץ ישראל. "התעוררות חפצה של האומה בכללה, לשוב אל ארצה, אל מהותה, אל רוחה ואל תכונתה, באמת אור של תשובה יש בה. באמת הדבר מתבטא בכירור גמור בביטוייה של תורה, 'ושבת עד ה' אלקיך' - 'כי תשוב אל ה'" (אורות התשובה פרק יז).

"נמצא שבזה מקיימים כל הני שנטו מדרכי התורה והמצוות בעוה"ר את התשובה, שמצפה השי"ת לתשובה כחודה של מחט, שעכ"פ תחשב חזרתם לא"י לתשובה כחודה של מחט, ואח"כ יפתח את ליבם בפתח גדול, ויטה את ליבם אליו לאהבה אותו ולעבדו בכל לבבם, וזה ברור ואמת בעז"ה, ובודאי שיקיים בהם מצוה גוררת מצוה, שה' יעיר את ליבם לאהבתו וליראתו" (אם הבנים שמחה עמ' קי).

ולא זו בלבד שמעשיהם נחשבים לתשובה, אלא עוד הגדיל את מעשיהם על מעשי הצדיקים: "ולא עוד, אלא נראה לי דהאישי הפשוט הזה הבונה את הארץ בלי שום כוונה לשמים, רק לטובתו, עושה בזה תיקון גדול בעולמות העליונים, ממה שעושה איזה צדיק, יהיה אפילו הגדול שבצדיקים, עם תיקון חצות שלו... שבודאי לא הגיע לתיקון שגורם האיש הפשוט במעשי ידיו, במה שנבנה בפועל, אף בלי שום כוונה לשמים" (נח-נט).

אמנם יש מקורות לכך שאין הקב"ה עושה נס לרשעים (ר' למשל עבודה זרה יח, א שר"מ בדק בזה את אחות אשתו אם ראויה שיארע לה נס. וכן בגיטין מה, א, ובתשו' הרשב"א שהבאנו לעיל), אלא שדבר זה אמנם נכון בחשבון פרטי, לאדם מסוים, או אפילו לציבור בתקופה רגילה, אך לא כשמדובר בכלל ישראל, ולא בזמן שהגלות הגיעה לקיצה, בזמן שחילול השם מגיע לשיאו, והגיע זמן גאולה בעיתה, וכדברי האור החיים הקדוש: "ואמרו 'ואם לא מצאה ידו די השיב', פירוש אם יראה האדון כי אין כח בעם לסבול חבלים עוד, ורבו חובותיהם למעלה ראש, ואפס בהם כח הסבל, 'והיה ממכרו עד שנת היובל' שהוא זמן המוגבל לגאולה בעתה, ואז 'ויצא יובל ושב לאחוזתו', **כי קץ הגלות ישנו אפילו יהיו ישראל רשעים גמורים ח"ו**" (אור החיים ויקרא כה, כח).

רבש"ע הודיע מראש, שיבוא יום שתפקע סבלנותו כביכול, שלא יוכל לסבול עוד את המצב הגורם לחילול השם: "לא למענכם אני עושה, אלא למען שמי המחולל בגויים, וידעו הגויים כי אני ה' בהקדשי בכם לעיניהם". במצב זה אין טעם לחפש זכויות שיצדיקו את הגאולה ואת הניסים, שהרי לא עם ישראל עומד להיגאל, אלא רבש"ע עצמו - "ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה". "ואנכי אעלך גם עלה", "כשאהיה מעלה אותך, אז ע"י עלייתך יתפרסם גם שמי בכל הגויים, ויהיה עלייה לכבודי" (בית הלוי ה"ל).

"אמר רבי עקיבא, אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו: 'מפני עמך אשר פדית לך ממצרים גויים ואלוקיו'" (שמי"ב ז, כג). כביכול אמרו ישראל לפני הקב"ה - עצמך פדית" (מכילתא פרשה יד).

"אמר ר' אבהו, זה אחד מן המקראות הקשות, שישועתן של ישראל ישועתו של הקב"ה: "הנה מלכך יבוא לך, צדיק ונושע הוא" (זכריה ט, ט). צדיק ומושיע אין כתיב כאן, אלא 'צדיק ונושע'. שלך ושלנו הגאולה" (ילק"ש זכריה תקעז).

בתקופה זאת משתנה המצב הנפשי של העם שהיה בגלות, ותחת מורך הלב באה גבורה, כמו שכתב בעל השילוח על הפסוק "ויסעו מחרדה ויחנו במקהלות" (במדבר לג, כה): "היינו בעת שהשי"ת יחפוץ לקבץ אותנו - אז יתן תקיפות בלב שלא יחרדו", שכשמגיע זמן הגאולה מסיר רבש"ע את חרדות הגלות מאתנו, ובכך אנחנו יכולים לפעול. וכ"כ בעל האור שמח, שמאז הכרזת בלפור "סר פחד השבועות" (התקופה הגדולה עמ' קנה). וכ"כ ר' צדוק הכהן מלובלין על הפסוק "והיא לא תצלח" (במדבר יד, מא).

"והיינו שהפעם לא יצליח, אך יש פעם אחרת, בעקבתא דמשיחא שחוצפא יסגי (סוטה מט, ב), שאז כן יצליח, והוא זמננו זה" (צדקת הצדיק, מו).

המשיח יבוא כעני ורוכב על חמור, על בהמה שאין בה סימני טהרה כלל אך בפנימיותה היא קדושה בקדושת הבכורה, וכשתגיע זמן הגאולה בעיתה היא תבוא "אפילו יהיו ישראל רשעים גמורים חס וחלילה", כדברי האור החיים הנ"ל.

וכך כתב הרב קוק על ההבחנה בין הדורות: "אם יבוא אדם לחדש דברים עליונים בעסקי התשובה בזמן הזה, ואל דברת קץ המגולה ואור הישועה הזרוחה לא יביט - לא יוכל לכווין שום דבר לאמיתתה של תורה אמת, כי כל זמן מאיר בתכונתו, ועצת ה' אשר יעץ להחל אור גאולה מעולפת במטמוני מסתרים, כמו שאנו רואים בעינינו, ומוקפת בהמון מגעים של עניי הדעת סובלי חליים רוחניים - ודאי לא יועילו כל חשבונות העולים בלב אדם שמחשבותיו הבל נגד עצת ה' העליונה, אשר דיבר טוב על ישראל לכוונן אור גאולה ודרך חיים לשאר עמו" וכו' (אגרות הראיה ח"ב איגרת שעח).

משום כך אי אפשר להסתכל על דורנו באותו מבט שבחנו את הדורות הקודמים. אנו צועדים היום על מסלול אחר. כיום אנו רשאים להאמין שממהלכי גאולה זו אין חזרה. וכבר הזכרנו את בטחונו של הרב זצ"ל, שכשנגיע בא"י למספר שישים ריבוא נהיה בטוחים שגאולה זו היא תחילת צמיחת קרן לבית יעקב, ושבה נהיה בטוחים שתהיה נאמנה על פי רוח ה' אשר עלינו.

בתקופת מלחמת העולם השנייה, כששרר בארץ פחד נורא מפני הנאצים, וחששו מפלישתם לארץ, הרגיע הרב הרצוג זצ"ל את הישוב היהודי ואמר שכיבוש הארץ ע"י הגרמנים הוא חורבן שלישי, ומקובלים אנחנו שחורבן שלישי לא יהיה. שאלתי את הרב נריה זצ"ל מניין שאב הרב הרצוג את הבטחון הזה, והוא אמר לי שאף הוא שאל את בנו של הרב, יעקב הרצוג ז"ל, והוא אמר לו ששמע מאביו את המקור במדרש: "ואני כאשר שכלתי שכלתי" (בראשית מג, יד), כאשר שכלתי בחורבן ראשון אשכל בחורבן שני, ולא אשכל עוד" (ב"ר צב).

* * *

על פליאתו של הסופר האמריקאי המפורסם "מה סוד נצחיותו של העם הזה", ניתן להשיב בדברי הרב קוק זצ"ל: "התחלנו להגיד איזה דבר גדול, בינינו לבין עצמנו ובאזני העולם כולו, ולא גמרנוהו עדיין. הננו עומדים באמצע נאומנו, ולהפסיק לא נרצה ולא נוכל... לרדת מעל במת ההיסטוריה אפשר רק לעם אשר גמר את אשר החל, לחזיון רוחני אשר הוציא את כל הכמוס עמו לאור עולם. להתחיל ולא לגמור זהו דבר שאינו נוהג לגמרי במציאות" (אורות עמי קלו)...

